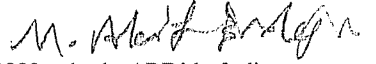

Heath W. Lowry, **Ottoman Bursa in Travel Accounts**, Indiana Üniversitesi, Osmanlı ve Modern Türk Yayınları, Bloomington, Indiana, 2003, 144 sayfa, ISBN:1-878318-16-0

Seyahatnamelerde Osmanlı Bursası başlıklı bu kitap, 2003 yılında ABD’de Indiana Üniversitesi tarafından yayımlanmıştır.¹ Klasik dönem Osmanlı tarihi üzerine çalışmalarıyla tanınan Prof. Lawry, Bursa üzerine yaptığı bu derleme yayını, Osmanlı şehir tarihçiliğine yeni bir katkı yapmaktadır. Kitap altı bölümden oluşuyor. Birinci bölüm, Bursa şehrinin 1326-1600 yılları arasındaki nüfus ve ekonomik yapısına ayrılmıştır. *Tahrir* defterlerindeki nüfus bilgileriyle seyahatların verdiği rakamlar karşılaştırılıyor ve Bursa’nın çok kültürlü ve çok dinli yapısı ön plana çıkarılıyor. Grek Ortodoks hristiyanlar (Rum), Ermeniler, Yahudiler, Müslümanlar (Türkler) ve İtalyanlar, Bursa’nın sakinleri olarak sunuluyor. Burada hemen önemli bir noktayı eleştirmek gerekiyor: *Tahrir* defterlerinde *gebr* olarak yazılan müslüman olmayan unsurları *Rum/Grek* olarak kimliklendirmek pek doğru gözüküyor. İnançsız veya müslüman olmayan diğer cemaatleri de içeren bu kelime Bursa’da özellikle Rumlarla eşleştirilmiştir. Avrupalı seyahatlar açıkça Rumların Bursa’da yaşadıklarını belirtse de Osmanlı resmi belgelerinde Bursa şehrindeki bu gayrimüslimler için açıkça Rum kelimesi kullanılmaz.

İkinci bölüm (ss. 15-38) Bursa’nın Hristiyanlarına ve Yahudilerine ayrılmıştır. Bunların meşguliyetleri, hastane ve dinsel binalar gibi malvarlıkları üzerine değerli bilgiler bu bölümde veriliyor. Prof. Barkan ve Prof. İncalcık ve diğerlerinin çalışmalarıyla Bursa’da ticaretle uğraşan Osmanlı tebaasından olan ve olmayan gayrimüslim tacirlerin faaliyetleri belgelenmişti. Prof. Lowry bunlara ilaveten ipek ve tekstil ticaretiyle uğraşan Yahudi tacirler, İtalyan banker ve işadamları üzerine yeni yorumlarda bulunuyor.

Üçüncü bölüm (ss. 39-70) Bursa’daki ipek ve pamuk ticareti üzerinedir. Bu bölüm seyahatlardan alınan kısa pasajlarla doludur. Prof. Lowry, Arapça, İngilizce, Fransız ca, Hollandaca, Almanca, İtalyanca, Latince ve Osmanlı Türkçesiyle yazılmış bu seyahat metinlerini İngilizce’de buluşturuyor ve Bursa-severlere muazzam bir ufuk açıyor. En azından yüz seksene yakın seyahatın Bursa’ya ilişkin ortak gözlem ve noktalarını gözler önüne seriyor. Bu gözlem farklılıklarını yıllara göre 1923’e kadar izlemek mümkün oluyor.

Dördüncü bölüm (ss. 71-84) Bursa’da gündelik hayatın tehlikeleri başlığıyla sunuluyor. Bu bölüm Bursa’nın geçirdiği veba, yangın, deprem, işgal, eşkiyalık gibi Osmanlı resmi kayıt ve belgelerinin çoğunlukla suskunla geçtiği konular üzerine ayrılmıştır. 1326’dan itibaren Bursa’nın sadece 1922’de Yunan işgaline uğradığı hatırlatılarak, şehrin uzun süreli İslamî kimliği zaman zaman vurgulanıyor.

¹ Bu tanıtım basılma aşamasındayken kitabın Türkçe çevirisi *Bursa 1326-1923/ Seyahatların Gözüyle*, çev. Serdar Alper, Eren Yayıncılık 2004, ismiyle yayımlanmıştır.

Yeni Yayınlar

Beşinci bölüm bence kitabın en ilgi çekici yeridir (ss. 85-98) Bu bölümde genel olarak Abdal Musa tekkesi özel olarak da Abdal Musa'nın tahta kılıcı veya Roland'ın kılıcı efsanesini seyyah notlarına göre inceleniyor. Bu kılıç ya Bursa kalesinin giriş kapısının üzerinde asılmış, ya da Abdal Musa tekkesinde. Kılıçla ilgili rivayetler birbirinin içine girmiştir. Lowry, bir Hristiyan efsanesinin İslami bir kimliğe büründüğünü açıklamaya çalışıyor. Bir rivayete göre bu kılıç padişah hazinesinde saklanmak üzere İstanbul'a gönderilmiş, başka bir rivayete göre de çalınmıştır. İmparator Şarlman'ın efsanevi yegeni ve en yiğit şövalyelerinden biri olan Roland'la ilgili rivayetler, hristiyan hacıların ve seyyahların her zaman öğrenmek istediği konular arasındaydı. Bu yüzden hristiyan seyyahlar, bu konu üzerine öğrendikleri ve duydukları rivayetleri süzmeden eserlerinde yazdılar.

Son bölüm olan Altıncı bölümde Bursa'yı ziyaret etmiş seyyahların bir listesi ve onlar üzerine kısa bilgiler bulunuyor. 1326'dan 1923 yılına kadar, Bursa'yı anlatan yaklaşık yüz seksen seyahatname taranmıştır. Bunlar içinde bilinenler olduğu gibi, bilinmeyen seyyahların isimlerine de rastlamak mümkündür. Şimdi belirtmek gerekir ki bu kitabın önemi Bursa üzerine verdiği bilgilerden daha çok, yazarca kullanılan metottan kaynaklanmaktadır. Türkiye'de son yıllarda Osmanlı resmi belgelerine göre çok sayıda şehir tarihi çalışması yapılmıştır. Bu çalışmalarda arşiv belgelerinin sağladığı belirli konular üzerine bilgiler sunulmuştur. Halbuki yabancı seyyahlar, devletin ilgilenmediği konular üzerine de serbestçe bilgiler sunmuşlardır. Bu bakımdan bu bilgiler Bursa'nın öteki yüzünü günyüzüne çıkarır. Prof. Lowry, daha da ileri giderek, Osmanlı resmi bilgileriyle seyyahların verdiği bilgileri karşılaştırarak 'Bursa gerçeğini' bulmaya çalışır. Bu yaklaşım kitabın zevkle okunmasını sağlıyor. Prof. Suraiya Faroqhi ve Haim Gerber gibi Osmanlı şehirleri üzerine çalışmış bazı Osmanlı tarihçilerine de dolaylı bir eleştiri yapılmaktadır. Özellikle Prof. Faroqhi'nin *Osmanlı'da Kentler ve Kentliler* (Türkçesi: Neyyir Kalaycıoğlu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1994, ikinci basım) isimli kitabında *bozahane*, *meyhane* ve *kahvehane* gibi şehirlerde önemli sosyal buluşma mekanları üzerine bilgi bulunmadığı eleştirilerek, seyahatnamelerin bu açığı kapattığı hatırlatılır. Ayrıca, yukarıda belirttiğim gibi, çok geniş bir süreç, çeşitli aralıklarla seyyah notlarına göre irdeleniyor. Bu etkili yöntemle, sanırım, Osmanlı arşiv belgelerine yeterince yansımayan 'Bursa şehrinin diğer yüzü, yani İslami olmayan kimliği' daha ön plana çıkıyor.

M. Akif Erdoğan